

POP SANAT ve ANDY WARHOL*

Cebrail ÖTGÜN**

Kültürel Yaşam-Teknoloji-Birey

Bir toplumun yaşamını biçimlendiren en büyük etkenlerden birisi kuşkusuz ekonomidir. Bu nedenle ABD ekonomisinin gelişimine göz atmak yerinde olacaktır.

Devlet olarak geçmişi 200 yıl öncelerine dayanan ABD'nin ekonomik varlık göstermeye başlaması İngiliz ve Avrupa sömürgeciliğine direnmesi ve birliğin kurulmasına dek uzanır. Amerika 1.Dünya Savaşı'nda büyük bir ekonomik bunalım geçirmiştir. Bununla birlikte 1.Dünya Savaşı'nın başlamasıyla sivil sanayini savaş sanayisine dönüştürerek ekonomik bunalımdan kurtulmaya başlamıştır. 1. ve 2. Dünya Savaşları arasında önemli ölçüde artı değer biriktiren Amerika, özellikle 2.Dünya Savaşı'ndan sonra soğuk savaşın etkisiyle ulusal gelirini yirmi yıl içinde dört kat daha arttırmıştır. Kökenleri Avrupalı olan bu toplumu birleştiren, bir arada tutan bireyselliktir.

2.Dünya Savaşı'ndan sonra Amerikan sanatının ilgi görmesi ve 1960'lı yıllarda doruk noktasına ulaşması, hem ekonomik hem de siyasi alanda varlığını kanıtlaması önemli nedenlerdir. 2.Dünya Savaşından yengi ile çıkması, uzay çalışmaları ve aya inişteki başarılı sonuçlar Amerikan toplumuna politik bilinç ve özgüven kazandırmıştır.

20.yüzyıl'da Amerikanın kültürel yaşamının egemen olgusu;

* Bu metnin bir bölümü İçel-Yelken Dergisi, Sayı:5, 1995'de yayımlanmıştır.

** Yrd.Doç., Mersin Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Öğretim Üyesi.

nüfus artışı, teknolojik ilerleme, kentleşme ve basının dünya olaylarını yakından izlemesi gibi etkenlerin yol açtığı hızlı ve sürekli değişimdir. Amerikan kültürel yaşamının kitle kültürünü oluşturan kuruluşların istekleri ve tekniklerince biçimlendirmesi, 20.yüzyılın ortasında ticari televizyonun gelişmesiyle yaygınlık kazandı.

TV, Radyo, sinema, ulusal düzeydeki dergiler, plak şirketleri gibi iletişim odakları, halka sunulan eğlence ve bilgi ürünlerinin hemen hemen tümünü oluşturuyordu. Bunun sonucunda, ülke çapında asgari ve ortalama bir ortak temel üzerinde bütün etnik ve bölgesel farklılıklar ortadan kalkacaktır. Yazın, güzel sanatlar, klasik müzik, opera, felsefe ve toplumsal düşünceyi içeren “yüksek kültürün” yaratılması ve korunması, küçük ve eğitilmiş bir seçkinler topluluğunun eline bırakılacak ve böylece kültürel bir örneklik egemen olacaktır.

Bunun bir bölümünün gerçekleşmesiyle, kültürel yaşamın mimarlık, dil, popüler eğlence, giyim biçimi gibi bölgesel özellikler silinmeye yüz tuttu. Buna karşılık kültürel yaşamın standart hale geldiği bu dönemde, karşıt akımlar da ortaya çıktı. Kökenleri bakımından bu karşıt hareket kitle kültürünün gelişmesine bilinçli bir karşı koyma değildi. Daha çok çeşitli uygar haklar hareketleri de içinde olmak üzere toplumsal değişme ve siyasal karşıtlık hareketlerinden kaynaklanıyordu.

Kültürel yaşamın parçalanması yeni biçimlere büründü. Siyahların, yerlilerin, Latin asıllılar ve İspanyolların hak arama çabaları, feminist hareketlerin ve eşcinsellerin “kurtuluş” ve “iktidar” sözcükleri, ırksal, etnik, cinsel ve kültürel farklılıkların ön plana çıkması bir gururu ve özgüveni ifade eder. Amerika’daki kültürel çoğulculuğun güçlendirilmesi ve bireylerin kendi deneyimlerine dayanan özkültürel yaşamlarını yaratmaları, farklı anlayışları da beraberinde getirmiştir.

Sürekli büyüyen ulusal gelir ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle değişen yaşam koşulları toplumun bireyelerine doyum tanımayan ve temeli tüketime dayanan yaşam düzeyini zorlamaya başladı. Mutluluğu Özdeksel (maddi) doyumda arayan toplumun bireyleri psikolojik olarak da bireysel özgürlüğün sınırlarını zorladılar. Sürekli büyüyen ekonomik koşullar, sonuç olarak yeni bir insan tipi oluşturmuştur. Geleneklere sırtını dönen, toplumun değer yargılarına aldırış etmeyen, istediği gibi

davranan bireyci bir insan tipi ortaya çıkmıştır. Bu bireyci insanın yaşama biçimi doğal olarak düşünsel ve sanat alanında da kendini gösterecekti.

II.Dünya Savaşı'nın etkisiyle ülkelerini terketmiş milyonlarca insan, atom savaşı korkusunun yarattığı geleceğe güvensizlik ve ekonomik koşulların getirdiği rahat yaşama düzeyi ile birey kendisinin yaratmış olduğu teknolojik buluşların tutsağı olmak durumuna düşmüş, kökleşmiş değer yargılarına başkaldıran yeni bir insan neslini yaratmıştır.

Kendilerinin yaratmadığı bu çelişkiler dünyasında, içinde buldukları bunalımdan kurtulmayı uyuşturucu madde ve seks yaşamında arayan yeni gençliğin davranışları, gerçekte tümenden tüketim ekonomisine dönük toplum biçimine tepkiden başka bir şey değildir.

Endüstrileşme sonucu oluşan büyük kent yaşamı mimaride gökdelen denilen yeni bir konut tipini yaratmıştır. Bu durum insan doğasına ters düşse de, bir zorunluluk sonucu ortaya çıkmıştır. Nüfus yoğunluğu, teknolojik gelişme çağını yapı sanatını oluşturmuştur. Yüksek düzeydeki ekonomik rahatlık, toplumun kültür olaylarından daha fazla yararlanma olanağını sağlamış ve giderek sanatın günlük yaşamın bir parçası durumuna gelmesine yardımcı olmuştur. Sanayileşme sürecini tamamlamış olan toplumun tüketici karakteri sanatına da yansımakta ve sanatın ticari bir karaktere bürünmesini sağlamaktadır. Toplumun yapısı gereği, tek amacı üretim olan bu düzen içerisinde sanatçı da, birlikte üreten bir bireyden başka birşey değildir. Böyle bir yapı içerisinde sanat yapıtı da, günlük yaşamda tüketilen bir tüketim aracı niteliği durumuna düşmüştür.

Kültürel değişimin altında yatan teknolojik, ekonomik, toplumsal ve düşünsel etkenler doğal olarak sanatçıların ortaya koydukları ürünleri de etkiler.

Sanatçılar bazen yaptıklarıyla kültürel değişimi haber verir ya da ona öncülük eder, bazen de bu tür değişimleri yansıtır ya da belgeler. Her iki durumda da sanat, kültürel yaşamı biçimlendiren dönüşümlerde doğrudan rol oynamaktadır. Bu durum Amerikan sanatında kendini açıkça gösterir.

1940'lardan sonra her alanda güçlenen Amerika, sanatsal

etkinliklerde de ön plana çıkmaya başladı. Dünyanın birçok başka bölgesi, bilinçli ya da bilinçsiz olarak Amerika'nın etkisinde kalmaya başladı. Bu etki hamburger ve blucin'den, iş ve siyasal nüfus alanlarında kadar hemen her yerde kendini açıkça göstermekteydi. Avrupa, bu gibi etkilere özellikle açık olan bir yerdi. II.Dünya Savaşı, Avrupa'nın dünya liderliğini sona erdirmişti. Savaş aynı zamanda Paris'in sanattaki öncülüğüne de son verdi. Avrupa'nın diktatörlükle yönetilen ülkelerinde, yaratıcı sanatın baskı altında bulunması, Alman askeri gücünün hemen her yöreye egemen olmasından sonra birçok sanatçının ve aydınların Batı'ya kaçması, Amerika'nın yanısıra bir ölçüde İngiltere'nin de yararlanabileceği iyi bir fırsat oldu. Mondrian, Leger, Ernst, Dali, Chagall ve Moholy-Nagy gibi Avrupa'nın birçok önemli sanatçısı, savaş yılları boyunca Amerika'da kaldılar ve bu ülkedeki varlıklarıyla, onlardan önce yapılmış olanlara katkıda bulundular.

Soyut Dışavurumculuk olarak bilinen akımın öncülüğünü yapan hiçbir Amerikalı ressam yoktur. Bunların tamamı Avrupa'nın çeşitli ülkelerinden gelerek Amerika'ya yerleşen sanatçılardı. Bu sanatçıların birçoğu NewYork'ta ya da bu kentin yakınlarında yaşayan, sık sık buluşarak çalışmalarını ve amaçlarını birbirlerine anlatan kimselerdi. Konuyla ilgilenen yazarlar, eleştirmen ve şairlerin kurdukları çevre, tartışmaların daha da derinleşmesine ve daha geniş bir dünyaya yayılmasına yol açtı.

Amerika'ya o yıllarda Kierkegaard ve Jung'ın düşünceleri ile varoluşculuk gibi düşünce akımları Avrupa'dan gelmişti. Amerikan yazını özellikle II.Dünya Savaşından sonra, bölgesel ve etnik azınlığın yazarları, Amerikan yaşamını roman, öykü ve şiir yoluyla duyumsayıp yorumluyorlardı. Amerikan yazarlar geleneklerini ve geleceklerini yeniden değerlendirmeye başlamışlardı. Bu dönemde feminizm, kurmaca olmayan roman, bilim kurgu ve toplumsal gerçekçi gibi yeni yazın biçimleri ön plana çıkmıştı.

Benzer yenilikler heykel, tiyatro, müzik ve sinemada da kendini gösteriyordu. Heykel sanatçıları, sanatı müzenin dışına çıkararak ve halkın sanata daha çok katılmasını sağlayan dış mekan çalışmaları

yaptılar. Tiyatro da, zaman zaman oluşumlar ve birleştirme (assemblages) diye adlandırılan yeni tiyatro biçimlerinde kendini gösterdi. Bunlar; müzik, film, ses ve ışık efektleri, malzeme, canlı oyun, hatta seyircinin kendisi gibi birçok araçtan yararlanan oyunlardı.

Besteci John Cage'in yapıtlarından ve öğretilerinden hareket eden yeni tiyatro, kimi zaman sanatla yaşam arasındaki ayrımları ortadan kaldırmayı amaçlayarak bir şans ve belirsizlik estetiği geliştirdi. Cage'in bir bestesi müzisyenlerin 4 dakika 33 saniye sessiz durmasını gerektirir. Böylece seyircilerin öksürükleri, dışardan gelen gürültüler gibi rastgele sesler müzik haline gelmektedir. 1960'larda ise deneysel tiyatro ortaya çıktı. Yeni oyun yazarlarının bir çoğu pop resim sanatçılarının popüler kültürün ürünleri ve mitleriyle Amerika'nın geçmişi karşısında duydukları hayranlığa benzer duyguları dile getirdiler. Yüksek kültürle popüler kültürün bir araya gelmesi, 1960'ların sonunda rock müzikle yeni bir düzeye ulaştı. 1971'de de rock-opera plak albümleri ile devam etti. Sinema ise 1920'lerden II.Dünya Savaşı'nın hemen sonrasına kadar popüler sanatlar ve eğlence alanında ağırlığını duyurdu.

II.Dünya Savaşı'ndan sonra televizyonun gelişmesiyle ve yapım maliyetlerinin artmasıyla sinema sanayisinin zayıflamasına yol açtı. Ancak 1960'lardan sonra sinema yeniden eski gücüne kavuştu. Sinema filimlerinde cinsellik, şiddet, militarizm ve Amerikalılık gibi kavramları yerleşik sınırların dışında ele aldılar. 1970'lerden sonra da sinema okullarından mezun olmuş oyuncularla, toplumsal sorunlar, klasik serüven, gerilim ve bilimkurgu öykülerini son derece gelişmiş görsel efektlerle perdeye getirdiler.

Sanat ve eğlence ürünleri, kültürel değişimin aldığı biçimlerle yakından ilişkilidir. Bunun en çok kendini gösterdiği nokta, kültürün halk kitlelerine yayılma biçimindedir. 20.yüzyılın ikinci yarısında, Amerika'da iletişim teknolojisinin gelişmesi bir kültürel devrime yol açtı. 1950'lerde televizyonla başlayan, ucuz karton kaplı kitaplar, uzunçalar plaklar önemli sanat yapıtlarının kopyaları, transistörlü radyolar, teypler ve daha başka yeniliklerle süren teknolojik gelişim, sanat ve eğlence ürünlerinin benzeri görülmemiş ölçülerde üretilip kitlelere mal edilmesini olanaklı kıldı. Bu dönemde öğrenci sayısının

artması, artan sayıda insanı sanat tarihi, eleştiri ve tekniklerin öğretimiyle ve ilk kez profesyonel müzik, dans, tiyatro gösterileri, resim ve heykel sergileriyle doğrudan ilişkiye geçirdi.

Pop Sanat

1960'lı yılların sonlarında insan, ay yüzeyinde yürürken, yeni bir çağın başladığının, en kararsız kişi tarafından bile kabul edildiği söylenebilir. Böyle bir ortamda sanatçı; içinde yaşadığı dünyanın gereksinimlerine yanıt arama durumunda olan, çağının isteklerini karşılayacak yeni görüntüleri ve yeni nesne olanaklarını bulmaya zorlanması kuşkusuz kaçınılmazdı. Nesnenin gerçeğini arayan kişi, çağdaş sanatın, tekniğin insan yapısı üzerindeki etkisi ve insanın tekniğe başkaldırması sonucu olduğunu ortaya koyuyordu.

Gelenekçi sanat anlayışına ilk sert tepkinin “DADA” ile geldiğini biliyoruz. Pop Sanat da Dada ve Soyut Dışavurumculuğa bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Pop Sanat Amerika ve İngiltere’de aynı zamanda birbirinden bağımsız olarak ortaya çıkmadan önce kitle iletişim araçları ve diğer etkiler bu ortamı hazırlamıştı. Pop Sanatın özü kitle iletişim araçlarının katkısıyla oluşmuştur. Başka hiç bir sanat akımında görülmemiş bir katılımı bu sanatın geniş halk kitlelerine yayılmasına neden olmuştur.

Amerikan Pop Sanatının etkinlik alanı İngiltere’ye oranla daha geniştir. Kitle iletişim araçlarındaki (TV., Radyo, Gazeteler ve Dergiler vb.) imgelerin uyandırdığı çekiciliği en belirgin yoldan yapıtlarında kullanıyorlardı. Önceleri “Yeni Gerçekçilik”, “Yeni Dadadizm”, “Object Painting” vb. olarak adlandırılan yeni akımın öncüleri Andy Warhol, Roy Lichtenstein, C.Oldenburg, Dine, Rosenquist gibi genç sanatçılardı. Bunların çoğunun yaşamlarını kazanmak için edindikleri meslek, sonradan sanatlarının çıkış noktası olacaktır (A.Warhol’un desinatörlük ve vitrin dekoratörlüğünden gelişi gibi). Amerikalı sanatçılar için parlak tüketim dünyasının belli belirsiz bir çekiciliği vardı. Aralarında gazete ve dergilerden alınan fotoğraflar, önemli olmayan nesnelere bir araya getirilmesi, nesnelere ilgili aşırı ölçüler, insancıl ve bireysel işaretler, fotoğraf ve takvimlerde görülen mekanik

işaretler, bayağı motifler ve teknikler, aynı şeyleri yineleyerek (Warhol), Sembolizmi ve filmlerdeki, resimli dergilerdeki, reklamlardaki, tüketiciye yönelik kitle imgelerini yapıtlarına yansıtıyorlardı. Pop sanat, sanatın hiçbir zaman erişemediği kadar geniş bir insan topluluğuna sesleniyordu. Bir çeşit kitle sanatı olarak değerlendiriliyordu. “Bu gurubun içindeki sanatçılar, kitlesel imgeleme ilgi gösteriyorlar ve çoğunlukla basit bir yoldan, bunu kendi sanat anlayışlarıyla birleştirerek duydukları ilgiyi açığa vuruyorlardı.” (N.Lyton: 1982:293)

1960’larda Pop Sanat soyut dışavurumculuğun yerini alıyor ve Amerika’nın günlük yaşamının yerel ve bölgesel simgeleriyle dolu bu yeni sanat hareketi geniş kitlelerce benimseniyordu. Kitle iletişim araçları bu akımın babası olarak görülüyordu. Pop Sanat, biraz savaştı olduğu kadar eğlendiriciydi de. Pop müzik, özellikle Pop şarkıcıları ve topluluklarından oluşan yepyeni bir dünya ile bu sanat akımı arasındaki akrabalık sezilir. Bilindiği gibi pop müzik, çok kimseyi şaşırtarak, 1960’larda dünya çapında olağanüstü ilgi uyandırmış ve büyük başarı kazanmıştır.

Endüstri ve toplumun yarattığı yeni bir gençliğin kültürü ve sanatı olan pop, film sanatçılarının, pop yıldızlarının ve diğer ünlü kişilerin resimlerini sergileyerek, kitle iletişim araçlarının verdiği zevklere düşkün çoğunlukla bir anlamda uzlaştıklarını gösterirler.

Pop sanatçıları uluslararası bir yaklaşım içinde geleneksel halk sanatını birbirine kaynaştırıyor ve bunların tümünü usta bir fırça kullanımıyla da birleştiriyorlardı. Sanat aracılığıyla bir takım mesajların verilebileceğini savunan büyük geleneği yeniden benimsemişlerdi. Sanatla anlatı, hatta polemik arasında ilişki kurulabileceğini göstermeye çalışıyorlardı. “Batı dünyasında her insanın yaşamı ve düşlerini özetleyen; film ve televizyon, konserve yiyecekler, ev gereçleri çıplak vücutlu kadın fotoğrafları kullanmaları pop sanatçılarının geleneklere karşı bir davranış olarak değerlendirilebilir. Ancak kullandığı yol geleneklere uygun da düşmektedir. Herşeyden önce afiş, insanın beş duyusuna seslenen bir Rönesans resmini andırır. (N.Lyton:1982:296).

Denebilirki bu sanat akımı hem geleneği reddediyor hem de onu kullanarak yeni bir gelenek yaratıyordu. Bu sanat akımının biçimsel dili

reklam filmleri, fotoğraf, dergi vb. canlı, coşkulu renklerden oluşuyordu. Soyut sanatın boyutları da eklenerek, çağdaşığa, yeniliğe duyulan korku ve görsel sanatlara duyulan genel güvensizliği bir yana bırakan bir anlayıştır.

Eleştiriler:

Pop Sanat'ın canlılığı ve anlaşılabilirliği, geniş halk kitlelerinin dikkatini çekiyordu. Birçok eleştirmen bu sanatın verdiği tat ve oluşturduğu etkilerle, uluslararası üne sahip moda ve pop yıldızları arasındaki uygunluğu anladılar. Kitle iletişim araçlarında Pop Sanata alışılmadık bir ilgi uyandı. Hatta pop yapıtları özel koleksiyonlara girmeden müzelere alınmaya başladı. Eleştirmenler tarafından son on beş yılın en ciddi sanatı olarak yorumlandı. Bazı genç eleştirmenler, üzerinde kolaylıkla tartışılabilen bu akımı sevinçle karşıladılar. Olumlu eleştirilerin çoğu, bu yeni Amerikan resmini içten ve zamana uyan bir takım özellikleri olması biçimindeydi. Çoğu eleştirmen bu yeni çıkan harekete karşıt akımları savunmaya bile gerek duymadılar. Belki de, ilk kez çağdaş dünyada kitlelerle bu kadar yakınlaşan bir anlayışı olumsuz eleştirme cesaretini gösteremediler.

Snack-bar'lardan, dev afişlere, çizgi romanlara varan çizgide Pop Sanat Amerika'nın günlük gerçeğine dalış yapmış bir sanattır. Bu akımla Amerika kendi gerçek sanatını bulmuştur. Geniş kitlelerce benimsenmesi, en nesnel biçimle "çağının tanığı olmak", dergilerdeki resimlerde, çizgi romanlarda, sinema yada politika yıldızlarının portrelerinde saklı olan halkın yeni efsanelerini dışavurmasıydı. "Richard Hamilton'a göre Pop Sanat şu özelliklere sahiptir: Popüler (kitleye dönük) kısa ömürlü, sonsuzluk amacı gütmeyen, çabuk unutulan, gençliğe yönelik, fantazi dolu, kösnül (seksi), nesnel, büyüleyici (ilginç, çarpıcı), tecimsel (ticari) (Z.Gençaydın: 1984:13).

Fransız eleştirmen M.Ragon Pop Sanatı "Çağın, Yeni Sosyal Gerçekçileri" olarak yorumladı. Pop sanatçıları M.Duchamp'a geleneksel deyimle "toz kondurmazken", O Yeni-Dada olarak da bilinen bu harekete tepki göstererek şöyle diyordu: "Bu Neo-Dada, Pop, Yeni Realizm gibi bir sürü isim taktıkları şey, aslında kolaya kaçmak ve

Dada'nın yaptıklarını tekrardan başka bir şey değil. Ben hazır yapımları bulduğumda estetik kavramının cesaretini kırdığına inanıyordum. Oysa onlar Neo-Dada'da (Pop) hazır yapımlarını almışlar ve bunlarda estetik güzellik arayıp bulmuşlar” (B.Baykam:1990:34).

New York Times: “150 yıllık şarap kültüründen Coca Cola kültürüne geldik” yorumunu yaparak çağın farklılığına ve yeni sanatın özünü gözler önüne seriyordu.

Soyut Dışavurumculuğu savunan bazı sanat eleştirmenleri pop sanata sert tepki gösterdiler. “Görsel sanatlara ticari sanatların bu biçimde kaynaştırılmasını, anamalcı (kapitalist) dürtülerin ve anamalcı tavrın satılığa çıkarılması olarak yorumladılar” (N.Lynton:1982:301).

“Kimileri daha ileri giderek pop sanata kötü beğeninini sanatı dediler. Gerek biçimsel sanatlarda gerekse möble, dekorasyon anlayışında kötü beğeni diyebileceğimiz yanları vardır bu sanatın.

Örnek vermek gerekirse: Mermer ve ağaç taklidi mobilya, duvar kağıtları, kartpostallar, kristal yada cam hayvan bibloları, plastik çiçekler “kitsch” dediğimiz basit beğeninini simgeleridir. Bizim toplumumuzun ölçüleriyle söylersek “gecekondu beğenisi”diyebiliriz” (Z.Gençaydın: 1984:13).

“Asi gençliğin yükselen sesi” olarak ortaya çıkan pop, özellikle müzikte gürültü ve çığlık; resimde sansasyon, giyim kuşamda egzotik ve maskaralık kertesine varan bir beğeninini simgesi olmuştur. Bu davranışların altında, kendilerinin kurmadıkları, kendilerine ait olmayan; anne babaları tarafından hazırlanmış bir dünyayla yetinmek zorunda oldukları, istemedikleri bir kültür yapısına karşı kıskırtmacı ve devrimci bir tavır yaratmaktadır. Ancak bu “yansılmacı devrimci” “karakter taşıyan tavır sınıf bilincinden yoksundur”. (Z.Gençaydın:1984:12).

Andy Warhol*

1928’de Pensilvanya’da doğan sanatçı, Çekoslovak göçmen bir ailenin oğludur. Asıl adı Andrew Warhola olan sanatçı 1949’da Pittsburgh’ta Teknoloji Enstitüsünde resim eğitimi gördü. 1949’dan sonra New York’a giderek moda dergileri için desinatörlük ve dekorasyon üzerine çalıştı. Uzun yıllar bu alanda çalışan sanatçı on yıl içinde New York’un en ünlü illüstratörlerinden biri oldu. Ayakkabı

çizimleri, reklam evlerinde duvar kağıtları ve ambalaj kağıtları üzerine tasarımlar yaptı. O yıllarda Warhol kolleksiyonculuğa da ilgi duyuyordu. Eski mobilyalar, içi doldurulmuş hayvanlar, eski tarihli “kitsch” ürünleri, yöresel sanat ürünleri içeren birçok çeşit obje toplamaya başlamıştı.

İllüstratör olarak New York'ta ünlenince adını And Warhol olarak değiştirdi. Moda ve reklam evlerinde çalışması, kolleksiyonculuk yapması, onun sanatının geçmiş yaşamıyla ne kadar içiçe olduğunun göstergesi sayılabilir. Mesleği gereği sanatçı, her zaman nesnelere dış görünüşüyle ilgilendi. İyi bir gazete okuyucusuydu. Ancak gazete ve dergilerde ilgisini çeken konular kazalar, suçlar ve ünlülerle ilgili bölümlerdi.

1950'lerde Andy Warhol yaşamını illüstratör olarak kazanırken bir anlamda sanat ortamının içinde de sayılırdı. Warhol çok az konuşan, içe dönük bir kişiliği olan, yaşamı boyunca sadece yeraltı dünyasının insanları ile dostluk kurabilen, yalnız yaşayan, karşı cinse ilgi göstermeyen, eşcinsel eğilimleri olan bir insandı. 1952'de Amerikalı romancı, öykü ve oyun yazarı Truman Capote ile tanışmıştı: Sonraları Capote'nin Warhol ile ilgili yorumu şöyleydi: “O yaşamında gördüğüm en yalnız insandır. “Warhol'u aykırı yapan, kişiliğini etkileyen bir neden de 24 yaşındayken dökülen saçlarıydı. Kelliğini kapatmak için, açıkca yapay görünen, dik, uzun ve gri takma saç (peruk) kullanmaya başladı.

O yıllarda Amerikan toplumu, savaş sonrası yorgunluğu üzerinden atmış, hızla geniş kitlelere yayılan bir tüketim toplumu olmaya başlamıştı. Coca Cola'lı, Jikletli, blucinli, kovboy filmli, kareli ceketli kültürünü de beraberinde getirmişti. Tiyatrosuyla, müziğiyle, yazınıyla, resmiyle bir zamanlar seçkin kesimin yararlanabildiği sanat, teknolojinin yardımıyla (TV, basın, plak, afiş vb.) milyonlara ulaşmaya başlamıştı. İşte böyle bir ortamda Andy Warhol 1950'lerin sonunda

* Bu bilgilerin bir bölümü; Andy Warhol (Beaux Arts Magazine, Centre Pompidou, Paris-1990) adlı dergiden çevirilerek özetlenmiştir.

Popeye) ve reklam motiflerinden, kendi yaptığı reklam filmlerinden yola çıkarak büyük tuvallere ilk resimlerini yaptı. Warhol, J.Jons ve R.Rauschenberg'e hayranlık duyuyor ve onların yapıtlarıyla çizgifilmlerini yapmaya başlamıştı.

1962'de birkaç pop sanatçısı ile birlikte (Rosenquist, Oldenburg, Lichtenstein) sergi açtıklarında büyük tepki aldılar. Bu tepkiler; “Ne yapmaya çalışıyor bu zıyırlar?” “Aaa, Coca Cola şişelerinden sanat mı olurmuş!” gibi tepkilerdi. Bu sergide Warhol; Campbell Soup Cans, Coca Cola, Do it Yourself ve Dolarlar'ını sergiledi. Bu yıllarda sanatçı, fotoğraflardan yola çıkarak serigrafi tekniği ile çoğaltmalar yapmaya başladı. Önceleri şablon kullanan sanatçı, serigrafi tekniği ile daha seri çalışmaya başladı. İlk Marilyn serisini yaptı. Soyut dışavurumculuğa karşı bir hareket olarak Sidney Janis galerisinde “Yeni Gerçekler” sergisine katıldı. 1963'de çalışmalarına ölüm (kazalar, elektrikli sandalye vb) konusu girer. Bir seride Hollywood yıldızlarının (Taylor, Brando, Presley, Cagney) resimlerini yapar. Öncü sinema ile ilgilenir ve ilk filmi Sleep'in (Uyku, 6 saat, sessiz) çekimini yapar. Aynı yıl bir sergisinde M.Duchamp ile tanışır ve büyük bir çatı katı kiralayarak çalışmalarını burada yapmaya başlar. Daha sonraları “Fabrika” diye bilinen bu çatı katı pop kültürün yönetim merkezi olacaktır.

Andy Warhol sanatına konu olarak aldığı film yıldızlarının, ünlülerin, FBI tarafından aranan suçluların, dolarların, çorbaların, colaların v.b. reklam yoluyla sinsice, üstükapalı yüceltilmesine, alaycı ve yerici bir biçimde tepki göstermektedir. O bu tepkisini şöyle dile getirmektedir: “Tüketim piyasasında hiçbir şey farketmez, herşey aynı ve sıkıcı. Liz Taylor'ın da elinde Coca Cola şişesi var, sokaktaki ayyaşın da. Sanatçı “Empire” adlı film yapıtında ünlü “Empire State Building” gökdelenin aralıksız sekiz saat çekimini yaptığında eleştiriler karşısında; “Farketmez, nasıl olsa herşey aynı ve sıkıcı” diyerek tepkisini dile getirir.

Andy Warhol çağın güzellik anlayışını, gelişen teknoloji karşısında bireyin şaşkınlığını, bunalımını, içinde buldukları çelişkileri resimlerine yansıtıyordu. O dönemin güzellik anlayışını saptayabilmek için, film yıldızlarını anımsamak yeterlidir. “O yıllarda

tüm dünyada büyük bir üne kavuşmuş dolgun göğüslü, anlamlı ve yarıaçık dudaklarıyla, patitik gülüşlü, çağrıcı bakışı ve kıvrak yürüyüşü ile çağın sex “mytos”u haline gelen Marilyn Monreo ve Jayne Mansfield gibi kadınlarla, Victor Mature gibi kas yığını erkek tipleri, güzelliğin ve yakışıklılığın simgeleriydiler” (Z.Gençaydın:1984:13). Andy Warhol içinde buldukları çağın bunalımını alyacı bir biçimde şöyle dile getiriyordu: “Herşey sanattır, herkes herşeyi yapabilir”. Ben ticari bir sanatçıyım. Parayı severim. Bir makine olmak isterim. Greta Garbo kadar ünlü olmak isterim.” (B.Baykam:1990:35)

Gerçekten Warhol basında, televizyonda görünmeye bayılıyordu. 1987’de öldüğünde basın, televizyon ve tüm dünya ondan söz ediyordu. Eğer bu durumu görebilseydi, ölümüne bile çok sevinebilirdi.

1964’de resim yapmayı sürdürürken (J.Kennedy serisi) film aktivitelerini de artırdı. Daha önceki filmlerinde ses kullanmayan sanatçı, bu dönemden sonra filmlerinde ses kullanmaya başladı. 1966’da yeraltı dünyasının liderliğini Lou Reed’in yaptığı rock grubu ile tanışıyor. Bu grup içinde sahne düzenlemeleri ışık gösterileri yapıyor. Filmleri, Amerika’nın hareketli Kovboy filmleri, şiddet ve macera gibi konuların tersine, sessiz, siyahbeyaz, erotik, sıkıcı (belirli bir olay örgüsüne dayanmayan) yapıtları genellikle yeraltı filmleri olarak nitelendirildi. Bu filmler toplumsal beğeniye ters düşen, kimi zaman 25 saat süren filmlerdi. Yaptığı filmlerin doğal olarak yeterli izleyicisi olmadığı için, dağıtımında zorluk çekiyordu. Filmlerini üretmek ve dağıtımını yapmak için Şirket kurdu. 1967’de Cannes film festivaline gönderdiği “The Chelsea Girls” adlı filmi yöneticilerin bir skandal olacağı korkusuyla iptal ediliyordu. Andy Warhol’un filmlerinin iki temel özelliği vardır: Fazlalık ve farksızlık. Bu özellikler resimlerinde ve diğer etkinliklerinde de görülmektedir. Warhol’un yapıtları yaşadığı dönemde zaman zaman tepki gördü. FBI’nın aradığı suçluların fotoğraflarıyla film yıldızlarını bir arada sergilemek istediğinde yöneticiler bu seriyi sergiden çıkarmaya zorladı. O’da suçluları alüminyum boya tabakası ile kaplayarak sergiledi.

Andy Warhol’un en büyük arzusu dünya çapında bir yıldız ve

milyoner olmaktı. Her zaman Hollywood yıldızlarına özendi. 1969'da aylık bir magazin dergisinde film yıldızlarıyla görüşmeler yaparak bu duygusunu bir anlamda gidermeye çalışıyordu. J.Dean, M.Monreo'nun ölümüyle ilgilendi ve ondan sonra "Kazalar" serisini yaptı. Ölüm korkusunu çok canlı renkler kullanarak gidermeye çalıştı.

Andy Warhol sanatı hakkında görüşleri sorulduğunda şöyle yanıt veriyordu: "Sanıyorum ben bir Amerikan sanatçısıyım. Bu da çok fantastik bir şey. Amerika'yı sanatımda yansıttığımı duyumsuyorum. Ama ben toplumsal bir eleştirmen değilim. Ben yalnızca resimlerde bu nesnelere boyadım (resmettim). Çünkü en iyi bildiğim şey bu nesnelere. Bütün Cola'lar aynıdır. Bütün Coca Cola'lar iyidir. Cola'yı Liz Taylor'da biliyor, Başkan'da, sokaktaki ayyaş da. Ve siz de biliyorsunuz. Cola Demokrasinin görüntüsüdür (biçimidir). Ben yalnızca sözcüklerin yapısını okuyorum. Herşeyi bu yönde görüyorum. Nesnelere yüzeyini bir çeşit zihinsel kabartmalar (işaretler) olarak algılıyorum. 1975'de "Andy Warhol'un Felsefesi" adlı kitapta Warhol şöyle yazıyordu: "Tüketim sanatı sanattan sonra gelen basamaktır. Ben tüketim sanatçısı olarak başladım ve bir tüketim sanatçısı olarak bitirmek istiyorum". Bir başka demecinde şöyle diyordu: "Bir makine olmayı istediğim için bu biçimde resim yapıyordum. Herşeyi bir makine gibi yapmamın nedeni tüm yapmak istediğim bundan ibaret olmasındandır. Herkes birbirinin benzeri olduğu zaman korkunç bir sonuç ortaya çıkıyor... Gelecekte herkes onbeş dakika içinde ünlü olabilecek... Eğer Andy Warhol hakkında birşey öğrenmek istiyorsanız, resimlerimin yüzeyine, filmlerine ve bana bakın. İşte ben. Ardında hiçbir şey yok"

KAYNAKÇA

- ANA BRITANICA Genel Kültür Ansiklopedisi, Cilt:1-18-22,
Ana Yayıncılık, İSTANBUL, 1986.
- AKSÜĞÜR DUBEN İpek, ŞENGEL, DENİZ Çağdaş Düşünce ve Sanat Plastik Sanatlar
Derneği Yay:1, 1. Baskı, İSTANBUL,
1991.
- ANDY, Warhol Beaux Arts Magazine Centre Georges
Pompidou, PARİS, 1990.
- BAYKAM, Bedri Boyanın Beyni, Genç İşadamları Derneği,
1.Baskı, İSTANBUL, 1990.
- Çağdaş Teknoloji ve Sanat H.Ü.Güzel
Sanatlar Fak.Yay:8, ANKARA ,1988.
- GENÇAYDIN, Zafer “Pop Sanat”, Yeni Boyut, Plastik Sanatlar
Dergisi 3/24, ANKARA, Haziran 1984.
- GOMBRICH, E.H. Sanatın Öyküsü, Çev. B.Cöemrt, Remzi
Kitabevi, 3. Baskı, İSTANBUL, 1986.
- KALİÇ, Sabri Deneysel Sinemacı Kimliğiyle, Andy
Warhol, YKY, İSTANBUL, 1997.
- LYNTON, Norbet Modern Sanatın Öyküsü, Çev. C.Çapan,
S.Öziş, Remzi Kitabevi, 1. ve 2. Baskı,
İSTANBUL, 1982 ve 1991.

RAGON, Michel

Modern Sanat, Çev. Vivet Kanetti, Cem
Yayınevi, İSTANBUL, 1987.

RUSSEL, Dora ve Bertrand

Endüstri Toplumunun Geleceği, Çev.
Melih Ölçer, Bilgi Yayınevi, 1. Baskı,
ANKARA, 1979.

Sanat Tarihi Ansiklopedisi, Çev. H.Kuru
Yazıcı, Ü.Alsaç, C.4, Görsel Yay.
İSTANBUL, 1981.